

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw”

Jona in het ingewand van de vis

(Jona 2)

„De HERE beschikte een grote vis, om Jona in te slokken”.

Dat woord „beschikken” komt vele malen in dit bijbelboek voor. „De HERE beschikte een grote vis”. „God beschikte een wonderboom”. „God beschikte een worm”. „God beschikte een oostenwind”.

Hier wordt in simpele woorden gesproken van Gods souvereiniteit over het geschapene.

De heidenen hadden zo hun eigen gedachten over hun goden. Hun goden waren gebonden aan landen en grenzen, die ze niet konden overschrijden.

De goden van Assyrië konden souverein beschikken in Assyrië en de goden der zeeën waren heer over de wateren. Maar het waren machten, gebonden aan grenzen.

Zo was de HERE gebonden aan Israël.

Dat dacht men.

Maar zie, dan gaat God, de HERE, die gedachten der heidenen verstoren. Dan is daar Zijn heilige lach. En Hij gaat beschikken over de winden en de wateren. En alle goden en machten gaat Hij naakt uitkleden en in hun onmacht ten toon stellen. En ze moeten medewerken tot verbreiding van het heilig evangelie.

Midden in het rijksgedebied der wateren grijpt Hij in. En wie zal Hem vragen naar Zijn bevoegdheid?

Hij arresteert Jona in volle zee.

En Hij wenkt een zeemonster. Een baas fluit zijn hond en hij komt, want het beest kent de stem van zijn baas. En een os kent zijn bezitter.

Zo kent de haai zijn meester.

En God praat met het beest. Werkelijk, praten! Staat er niet in vers 10: „De HERE nu sprak tot de vis”?

Ach, wat weten wij nog van Gods macht? We vinden het het grootste wonder, dat een vis Jona inslokt en dat Jona blijft leven in de ingewanden van het beest.

We zitten daarmee omdat we met zijn allen niet weten, wie God is. Daar komen we misschien ons hele leven niet mee klaar.

God heerst dan in de kerk, en daar is Hij souverein, maar daarbuiten zijn de andere goden, goden van geld en van wetenschap en van staatkunde.

En daar zitten we zo mee.

Daar zit ons geloof mee.

Heerst God in de wereld, en in het ziekenhuis en heeft Hij het daar werkelijk te beschikken?

We zitten met duizend en een monsters, die de wereld en ons leven regeren. Ach, wat laat de HERE het ons hier zien, dat alle machten zijn in Zijn hand. Die haai zette zijn vlijmscherpe tanden in Jona's vlees. Hij wilde vlees eten en bloed drinken en verscheuren en vernielen. En dan is dit het wonder, dat hij in dat vernielen juist dienende is de loop van het evangelie: want hij gaat de weg naar Ninevé. Dat is veel groter wonder, dan al het andere.

Wat gaan onze dagen toch in benauwenissen voorbij. Wat zijn we bezorgd. Bijna zo bezorgd, als Jona, die schreeuwde: „Al uw baren en golven gaan over mij heen!”

Wij hebben zo onze eigen kijk op de geschiedenis en de gebeurtenissen in ons leven.

Onze heidense kijk.

Dat wil zeggen: We zien machten, Nebukadnezar, Augustus, Pilatus, Hitler, Rusland. En die beslissen! Op hun terrein, zeker! Maar dat terrein is het eigenlijke. Daar wordt

beslist over ons leven. En een dwaas is hij, die nog rekent met God. God is voor de kerk en voor de ziel.

En verder: we zien de mannen der wetenschap en we horen, wat ze zeggen over ziekten en bacillen. Hun lippen beslissen over leven en dood. Want dit gebied is hun gebied. Daar beschikken zij.

Wat vertroostend is de taal van de bijbel.

Die ons de werkelijkheid laat zien, de enige werkelijkheid: dat God souverein heerst over de machten en krachten en mensen en goden.

En dan wordt ineens alles anders.

Mag ik het even vertalen voor U? „En God beschikte een kankerbacil, en deze wroette in de ingewanden van het lichaam”.

En God sprak tot hem.

God spreekt en het is er. Hij spreekt, en het is niet.

Wie zal zijn hoog besluit ooit keren?

En die miljoenen machten, die ons leven beheersen zijn dienende, dienende het heil, het evangelie, het koninkrijk der genade.

En dan is er in Gods werk veel meer, dan ik ooit weten zal.

Als we die vis daar zien zwemmen naar Kanaän, naar Ninevé, de weg terug, en die man daarin, zo vernedert, zo walgelijk, dan weet ik, dat God met die gang oneindig veel meer bereikt, dan één ding. Dat Hij altijd veel meer bedoelingen heeft dan één.

En dat ik Hem daarom nooit kan narekenen.

Zeg het maar zelf. Waarom moest dat alles gebeuren? Zijn er niet vele bedoelingen Gods?

Allereerst: het evangelie moest naar Ninevé, naar het hart van de wereld, om de mensen daar te breken in hun hoogheid. Maar ook: het was voor Israël, opdat dat volk een stil leven zou hebben, verlost van de vijanden.

En er is nog meer. God wilde, dat een weerbarstig mens weer bidden ging, roepen uit de diepte, weer erkennen ging, dat Hij het is, die over de volkeren beslist.

En dan: de schrift toont ons nog een bedoeling Gods: Jona moest een teken zijn, een afbeelding, een voorbeelding van Christus. Want gelijk Jona drie dagen en drie nachten geweest is in het ingewand van de vis, alzo moest Christus drie dagen en drie nachten zijn in het ingewand van de aarde. Dat heeft Jona niet allemaal geweten, dat hij, zijns ondanks, getuigen moest van die ene, die ook gegrepen is door het monster, dat God naderbij wenkte: de dood.

En nu bedoel ik alleen maar dit te zeggen: Vraag niet altijd door, waarom God kwade dingen in uw leven naderbij schikt. Heel dikwijls weet ge het wel, heel dikwijls ook niet. Want God is God. En er zijn bij Hem veel meer bedoelingen, dan één. Het is niet alles in één woord te zeggen. Soms is het, om U te straffen voor zonden. Dat kan een ander niet beoordelen, maar gijzelf toch wel. Soms moet ge iets doormaken voor U zelf, soms voor anderen. Er zijn mensen misschien, die met uw leed in aanraking moeten komen. Het kan zijn, dat ge weer moet leren om te bidden.

Er zijn zo vele mogelijkheden tegelijk.

Maar geen enkele vader grijpt zijn kinderen aan, zodat ze kreunen van pijn, en schreeuwen uit de diepte, om dan te zeggen: O, dat deed ik zo maar eens. Het was heus nergens om.

Altijd staat achter de kaken van het monster Gods liefde, Gods genade, die het niet opgeeft, die tegen ons strijdt, die ons neer-

UIT DE INHOUD:

<i>Jona in het ingewand van de vis</i>	C. H. L.
<i>„Exemplarische prediking</i>	G. V.
<i>Zending onder de Indianen</i>	C. v. d. L.
<i>Kerken in Schotland (XIII)</i>	J. M.
<i>Theologen en dienstplicht (I)</i>	J. v. W.
<i>Boekbespreking</i>	H. J. J.; H. C. E. S.-L.
<i>Brieven uit het Verre Westen</i>	W. v. d. K.
<i>Van hier en ginds</i>	
<i>Kerknieuws</i>	

werpt, soms geestelijk en lichamelijk kort en klein slaat... opdat we leven zouden, en roemen in Hem.

Die in ons lijden het heil van Zijn volk zoekt, het heil van de wereld.

Jona gaat bidden.

Jona is een hard man geweest. Dat blijkt wel uit alles. God kan ook voor iedere opdracht niet iedereen gebruiken. Deze man moest naar de wilde dieren in Ninevé. Dat was geen taak voor iedereen. Jona is wel iemand geweest, die lichamelijk en geestelijk zijn mannetje stond. Niet een, die vandaag als reclame dienst zou kunnen doen voor chocolade- of zeepverpakking. Een ruige figuur, die dorst strijden tegen God.

Deze man kan niet zacht worden aangepakt. God brengt hem in doodsnood.

Het is heel moeilijk, om precies te zeggen, wat er omgaat in een mens, die vlak voor de dood ligt, die in het water valt en voelt, dat hij sterven gaat.

Van Jona weten we het: Hij vertelt het in het aangrijpende gebed: ik werd geworpen in het hart der zeeën, de stroom omving mij, al de baren en golven van God gingen over mij heen.

Hij is weer eerlijk.

Hij heeft het niet over de mensen, die hem in zee gooiden. Hij heeft het over God.

Hij gaat zinken. Hij gaat naar de gronden der aarde.

En dan bidt hij: „Zal ik ooit weer uw heilige tempel aanschouwen?”

Wat gaat er in een mens om, als hij sterven gaat, vroeg ik zo juist. Waar houden zich de gedachten mee bezig vlak voor de dood?

Van Jona weten we het: met de kerk, de tempel. We vergissen ons soms in mensen. Misschien ook in Jona. We kennen hem als de man, die straks genadeloos staat tegenover duizenden mensen en kinderen. Het is goed, dat we dit ook horen: dat was voor hem het hoogste, de kerk!

En dan valt er nog een ding op: In zijn laatste ogenblikken spreekt hij in bijbelwoorden. In dat hele gebed is bijna geen woord van Jona zelf, het zijn aanhalingen uit de psalmen. Psalm 118, 120, 42, 31, 69, 30, 142, 116, 50, 66.

Misschien zegt ge: dan was het een man zonder gebedsgaven.

Ik hoop niet, dat ge het zegt. Als een mens vlak voor de dood ligt, dan gaan er heel veel eigen woorden en geestelijke woorden weg, dan gaat het grote woord weg, en dan vallen de gaven weg, ook de gebedsgaven. Dan is het een mens goed, om Gods eigen woord te spreken. Dan komt boven, wat er altijd in hem heeft geleefd: het woord des HEREN.

Het ware te wensen, dat als we nog niet voor de dood liggen, daar eens mee begonnen. Nog meer dan van de preektoon worde de christenheid verlost van holle, lege, onbijbelse woorden.

De Here Jezus sprak aan het kruis bijbelwoorden. Juist in de diepste zielenood valt Hij daarop terug.

Maar om op de bijbel terug te vallen in ons sterven, moeten we hem in het leven gelezen hebben.

Om in de laatste uren bezig te zijn met de kerk; moeten we haar in het leven hebben liefgehad.

We hebben het nog al eens over: de kerk zien. En we zeggen: die of die heeft de kerk niet gezien.

Welnu: Jona heeft de kerk gezien!

Daarom kon hij er in de dood mee worstelen!

Kampen.

C. H. Lindeboom.

„Exemplarische” prediking

Als maatstaf voor de beoordeling van de prediking wordt onder ons nog al eens gebruik gemaakt van het dilemma: is deze of die preek „exemplarisch” of „heils- resp. openbaringshistorisch”? Het is dan een kwestie van of-óf, of het een, of het ander. De zaak is sinds de dertiger jaren, toen K. Schilder in De Reformatie schreef over de prediking over historische stoffen, A. Janse over „Wij-prediken” en ze op brede wijze behandeld werd in 1942 door B. Holwerda in zijn bekende referaat „De heilshistorie in de prediking” op de conferentie van Gereformeerde predikanten, aan de orde. Indien al niet meer in geschrifte dan toch bij de beoordeling van preken en... het maken ervan. De zaak blijft onze aandacht verdienen. „Hoe maak ik mijn preek?” „Hoe moet er gepreekt worden?” Dat is een vraag, die natuurlijk nooit zonder de Schrift kan worden beantwoord. Het is niet zo, dat we het antwoord al zouden hebben, voor we naar de Schrift gaan. Dat licht moet uit de lamp des Woords zelf opkomen. Eigenlijk is dat met elk boek het geval. De vraag, hoe men Homerus lezen moet, moet door diens Ilias en Odyssee zelf worden beantwoord. Men heeft vele jaren die beide boeken gelezen zonder geloof dat dat alles ècht gebeurd zou zijn, dat de stad Troje ècht bestaan zou hebben. Totdat de „dilettant” Heinrich Schliemann zo diep onder de indruk kwam van de tekst, van „hetgeen geschreven was”, dat zich bij hem een overtuiging vastzette: maar dit is geen verdichtsel, het is waarheid, en hij er met schop en spa op uitrok en niet rustte, voor dat hij de fundamenten van de oude stad had blootgelegd. Dat geldt ook van de Schrift, Gods Woord. Hoe de Schrift moet worden gelezen, verklaard, gepredikt, dat maakt niet de prediker, de Schriftverklaarder, maar de Schrift uit. Indien iemand haar verkeerd leest, verklaart, predikt, dan moet dat blijken niet uit een of andere theologische theorie, maar aangetoond worden uit de Schrift zelf. En ten aanzien van de prediking is altijd de vraag te stellen: Hoe sprak God Zelf? Hoe predikten de profeten, de Here Jezus Christus, de apostelen en evangelisten? We mogen daarbij toch de afscheidsrede van Mozes, de profetische toespraken, de evangelie-prediking van de Doper, de Christus, de prediking van de apostelen in woord en geschrift, de rede van Stefanus voor de joodse raad, de beschrijvingen van het evangelie door Mattheus, Markus, Lukas en Johannes, de brieven aan de zeven gemeenten wel eens goed aankijken? De preek, die als „de brief aan de Hebreë”, in het N.T. is opgenomen: „de enige volmaakte preek, die ooit gehouden is”? (K. J. Popma). Ik vrees wel eens, dat de gangbare preekmethode meer uit de school van de Griekse en Romeinse oratoren dan uit die van de profeten en apostelen is voortgekomen. Ieder begrijpt, dat we niet denken aan hetgeen gepredikt wordt, maar aan de wijze waarop dat geschiedt. De bijna bijgelovige gehechtheid aan „thema” en „verdeling” bij prekers en hoorders is zeker niet bijbels. En die gehechtheid is er, ook bij de „horende kerk”. Nog niet zo lang geleden deed een aantal zusters — in den gelove en in de verpleging — een hele preek af met de opmerking: „wát een preek! Niet eens een théma en verdeling”. Je zou zo zeggen: Net als „de woorden van Mozes”, diens afscheidsrede, nèt als de bergrede, nèt als de rede van Stefanus, precies als de preek aan de Hebreë. De laatste heeft een thema, maar het wordt niet genoemd; géén verdeling. Dat heeft die preker maar overgelaten aan de dominees, die, nadat de preek in hoofd-stukken, pericopen en verzen is ingedeeld, voor elk van

die een thema met drie punten weten te vinden...

Maar dat daargelaten: van de bijbelse preken zal het toch geleerd moeten worden. Tenzij iemand het nu juist weer „exemplarisch” zou vinden om voor de preek te willen leren van de bijbelse „exempelen”.

Doch er valt te leren. Wie b.v. het evangelie naar Johannes leest en herleest komt hoe langer hoe meer onder de indruk dat Johannes in zijn beschrijving van het evangelie voortdurend afrekent met de gnosis, de lieden van „de diepere godskennis”. Toch noemt hij hen nergens, noch ontleent hij hun beschouwingen, maar hij rekent met hen af door een getrouw verhaal van de feiten, die hij aandraagt om zijn lezers te bevestigen in, te brengen tot het geloof dat Jézus is de Christus. Dit exempel kon wel eens wat te zeggen hebben voor de preek en de „weerleggende godgeleerdheid”: stel niet theorie tegenover theorie, maar de náakte feiten tegenover de dromerijen, zonder deze laatste in den brede te schilderen. Tenzij... dat iemand dat „exemplarisch” zou vinden.

Maar was is „exemplarisch”?

Wat is heilshistorisch?

Wat is openbaringshistorisch?

Bestaat er zo iets als een openbaringshistorie. Dat God Zich in de historie geopenbaard heeft, de God van Abraham, Izaäk en Jakob; de God van Israël, de God en Vader van onze Here Jezus Christus, dat is niet in geding. Maar uit het feit dat God Zich in de historische tijd geopenbaard heeft volgt nog niet dat die openbaring Gods, die handeling zelf „historisch” was en is. De profeten, die deze openbaring hóorden, ontvingen, mondeling of schriftelijk doorgaven, zij hebben in dat horen en ontvangen, spreken en schrijven een historische taak vervuld. Maar daarbij blijft vast staan dat hetgeen zij profeteerden, de profetie, het hun door God geopenbaarde, door hen gesprokene en geschrevene, dáárom nog niet als „historisch” valt te typeren: de profetie is eertijds niet voortgebracht door de wil eens mensen, noch door een mens, maar de heilige mannen Gods, van de Heilige Geest gedreven zijnde, hebben ze gesproken. Petr. 1: 21. En al geschiedde deze „drijving” des Geestes in de historie, ze is, omdat ze de drijving des Geestes en niet eens mensen is, juist dáárom nog niet historisch. Het geopenbaarde, het geprofeteerde, geschrevene of gesprokene, is wáár, vast, betrouwbaar. Niet omdat het historisch is. Heel wat leugen is historisch: de valse profetie, die ook in de historie en uit de historie opkwam, en de historie in verkeerde richting stuurde. Maar wat historisch is, is daarom nog niet wáár. De openbaring Gods en het door Hem geopenbaarde is wáár, maar niet, omdat het historisch, maar omdat het van God is, van Hem, Die niet liegt.

Een andere zaak is dat Gods openbaring, juist omdat ze geschiedde in de historie, wel steeds op de historie is toegespitst. De HEERE heeft zijn raad en wil tot onze verlossing bekend gemaakt aan mensen in de historie, in een situatie, die mede door hun verleden, hun zondeval in dat verleden, hun vervreemding van God is bepaald. Met die situatie heeft God gerekend. Niet alleen in de eerste plaats daardoor dat zijn Woord vooral van de verlossing van de zonde spreekt, maar voorts ook omdat God daarbij paedagogisch te werk gaat, als een Leraar, die zijn leerlingen in de kennis doet voortgaan van het bekende naar het onbekende, en ze zo doet toenemen in de kennis. Dit paedagogische handelen Gods blijkt ook hieruit dat de HEERE in de bekendmaking van zijn wil rekent met de wet

van de traagheid in de geschiedenis. Hij rekent met het feit, dat het leven krom gegroeid is door de zonde, en hij buigt het niet recht, op risico dat het bréken zou, maar schept door zijn Woord de omstandigheden, dat hetgeen krom werd weer recht groeien kan. Hij „schaft” de veelwijverij niet van vandaag op morgen „af”, al evenmin de slavernij. Hij zegt tot David, dat Hij hem de vrouwen van zijn heer, van Saul, in zijn schoot gegeven heeft. II Sam. 12: 8. Aan Job gaf Hij een zeer grote slavenstoet. Job 1: 3, 10. Israëls wetgeving gaat van het bestaan van de slavernij uit. O.a. Ex. 21: 1—11; 26, 27. Indien iemand met een beroep op deze plaatsen zou willen betogen, dat het dus vandaag geoorloofd zou zijn vele vrouwen te hebben of slaven te houden, een slaaf vrij uit te laten gaan en zijn vrouw met haar kinderen in eigendom te houden e.d. — dan zou zo iemand niet maar „exemplarisch” preken, maar vals leren van Gods wil. God wil dat vandaag niet, niet omdat de „openbaringshistorie” is voortgeschreden, maar omdat God hetgeen in de geschiedenis recht gegroeid is niet opnieuw wil laten krom groeien. Hij duldde in een latere periode van de geschiedenis niet wat Hij in een vroegere periode verdroeg. Maar het feit dat wij in een latere periode van de historie meer weten van de wil van God, omdat God ons dieper heeft ingeleid in de kennis van zijn wil, geeft ons nog niet het recht van historische openbaring of van openbaringshistorie te spreken. Want historisch is het leven en doen der mensen, zij staan ook onder de wèt der historie. Maar noch de zich openbarende God, noch zijn openbaard handelen, noch hetgeen Hij geopenbaard heeft, stáát onder zulk een historie-wet, maar Hij stèlt aan de historie wet en richt door zijn geopenbaarde Woord haar gang.

Het is meer dan nodig dat deze dingen bedacht worden. Want het is onder ons al voorgekomen, dat men het Oude Testament — onopzettelijk en ten dele! — als het actuele Woord Gods heeft afgeschreven. Bepaalde Psalmen zouden, vanwege de historische wet der veroudering, niet meer „gelden” voor de gemeente des Nieuwen Verbonds. De consequentie — gelukkig niet getrokken! — ligt voor de hand: de psalmbundel kan dan wel verdwijnen om plaats te maken voor een „nieuw-testamentische” gezangenbundel.

Intussen: het Woord Gods „verouderd” niet. Juist omdat het niet historisch is. Want in heel het geschrevene Woord Gods, in de huwelijks- en slavernijwetten van het oude testament en dat prachtige slavenbriefje van het nieuwe (Filemon!) is God openbaar. Hij heeft in de voortgang der historie, die mede door zijn Woord bepaald werd, ook voortgaand gesproken. Maar daarom is zijn Woord nog niet een historisch en een menselijk Woord. Het is het bevel van zijn liefde, op verschillende tijden in de historie gesproken; het draagt daarvan de sporen. Maar het is dáárom zelf nog niet „historisch”.

Geeft dat Woord Gods ook „exempelen”? Já èn néén.

Het is maar de vraag wat men onder exempelen verstaat. Ze zijn er in overvloed. Wanneer de Here Jezus spreekt over de toekomst dan stelt Hij „de dagen van Noach” en „de dagen van Lot” aan ons ten „voorbeeld”: „Gedenkt aan de vrouw van Lot”. Lukas 17: 26—32. Wanneer de sabbat-joden Hem aanvallen omdat zijn discipelen korenaren plukten op de sabbat neemt de Here Jezus David, die van le toonbroden at, toen hij honger had, ten „exempel”. Matth. 12: 3. Petrus houdt hetgeen God deed met de gevallen engelen, de oude wereld en Noach, met Sodom, Gomorra en Lot, ten „voorbeeld” aan de gelovigen. II, 2, 4—10. Paulus hetgeen geschiedde met de Israëlieten in de woestijn aan de gemeente van Corinthe. I, 10.

De voorbeelden van deze voorbeelden zouden met vele anderen te vermenigvuldigen zijn. Maar de Schrift is er vól van (Hebr. 11!) ter vermaning, ter waarschuwing, tot vertroosting, ter navolging ook. Men denke aan de opwekking de herbergzaamheid niet te vergeten: „dat doende, hebben sommigen onwetende engelen geherbergd”. Hebr. 13: 2.

Waarvàn het „voorbeeld” zijn, dat dient in elk afzonderlijk geval door nauwkeurige verklaring van de tekst in zijn verband te worden vastgesteld. Dat is niet in geding. Maar dat ze in de Schrift gegeven worden, is buiten kijf. Bij zulke zorgvuldige exegetische zal

blijken, dat b.v. in de zaak van David en Uria bepaald Davids zonde niet voorbeeldig is, ook niet het reeds geciteerde woord van Nathan over de vrouwen, die de HEERE aan David gegeven heeft, maar bepaald exemplarisch is de genade Gods, die in de historie openbaar wordt: nóg mogen anderen moed grijpen uit zijn behoudenis. Niet, omdat dat in de berijmde Psalm 51 staat, maar omdat God gisteren en heden en morgen Dezelfde is.

Nu kan men daartegen inbrengen, dat het feit, dat Christus en de apostelen zulke „voorbeelden” geven, nog niet bewijst dat wij ze aan de Schrift ontleen mogen. Ja, dat het laatste zèlf een bewijs zou zijn van een exemplarisch verstaan van de Schrift. Maar dat gaat niet op: we mogen en moeten van Christus en de apostelen toch leren hoe zij de Schriften gelezen en gebruikt hebben. En dan staat vast dat zij aan hetgeen geschreven was vele exempelen hebben ontleend. Leerzaam zou het zijn eens na te gaan in dit verband hoe de Schrift in de Schrift geciteerd wordt. En dan zou blijken dat de Schrift in haar citaten de geciteerde plaatsen nooit uitput. Wanneer b.v. Paulus in Romeinen 9 aanhaalt Hosea 1: „Ik zal niet-mijn-volk noemen: mijn-volk en de niet-geliefde: geliefde” en dat toepast op de heidenen, die niet Gods volk waren en nu Gods volk; niet beminden, die nu Gods beminden worden, dan wordt door dat citaat niet Hoséa uitgelegd in Romeinen, laat staan dat hier de enige goede exegetische zou geboden worden. Zo staat het ook met de „exempelen”. Daarin wordt vaak een bepaald punt en voorbeeld gesteld. Wanneer b.v. Hebr. 13 constateert dat sommigen onwetende engelen hebben geherbergd, kennelijk in verband met Genesis 19, waar ons zo iets wordt verteld van Lot — dan is het zeker niet geoorloofd, prekende over Genesis 19, van het daar verhaalde een moraalgeschiedenis te maken over „het verlenen van gastvrijheid” als een bijbelse pendant van de „profane” geschiedenis van Philemon en Baucis, die onwetende Jupiter in hun huis opnamen! Het gaat in Genesis 19 waarlijk wel over andere dingen. Maar een opmerking in de preek in de trant van Hebr. 13 maakt de preek zeker nog niet exemplarisch en behoeft geen enkele hoorder hartkloppingen te bezorgen.

Het eigenlijke exemplarische preken is heel wat anders. Dat moet men zoeken in de doperse hoek.

Bij de dopers zijn de sacramenten tekenen, geen zegelen. En dan tekenen, niet van de weldaden, die God aan de zijnen belóóft, maar van de weldaden, die deze gelovigen van Hem reeds hebben ontvangen: dat belijden zij juist door het sacrament. In dat sacrament spreekt dan ook niet God van hetgeen Hij be-looft, maar de gelóvige van wat hij ge-looft. In de doop b.v. belijdt hij wat er „aan de ziele is geschied”. Het sacrament is de beeld-taal waarin hij van zijn geloof getuigt. Niet van zijn geloof van wat God in het evangelie beloofd heeft, maar van wat hij, de gelovige, heeft geloofd.

Daarop valt de nadruk.

Op wat het subject meegemaakt heeft.

Zoals bij de oudere ethischen de aandacht werd verslonden voor de „Christuservaring”, bij de Piëtisten voor de „bekeringsstrijd”, bij de heilssoldaat voor de „overgave aan de Heer”, in mystiek getinte gereformeerde kringen voor de „bevinding”.

Dat stempelt daar de prediking.

Precies als de viering van het sacrament.

Daar is niet de bediening des Woords, het lezen, verklaren, prediken van de Schriften. Dat is op z'n minst een zaak van het tweede plan. De eis is niet dat de prediker „machtig is in de Schriften”, een „Schriftgeleerde, die uit zijn schat — de Bijbel!! — oude en nieuwe dingen voortbrengt”, maar hij moet „ervaring” hebben, „bekeerd” zijn en daarvan weten, de „overgave aan de Heer” achter zich hebben en „er kennis aan hebben”. **En daaruit spreken.** Bij de dopers de „vermaning”; bij de ethischen „een goed woord”, bij de Piëtisten de schildering van de „bekeringsstrijd”, bij de heilssoldaten „het getuigenis”, bij de mystieken de tekening van „het bevindelijk leven”. Maar allemaal — de gelukkige inconsequenties van de praktijk (de Schrift is zo machtig!) daargelaten, maar het gaat om het principe! — „inwendig licht”. En de Bijbel dient daarbij hoogstens als illustratie-materiaal. Van mensen, die dat ook zo meegemaakt, ervaren, doorstreden, gedaan,

bevonden hebben. De bijbel is het voor-beelden-boek. De bakens in het geestelijk vaarwater staan dáár. Wát een bof als men bij 't „krijgen” van een woord, achteraf ontdekt dat het „in de Bijbel staat”.

Déze subjectivistische, uit en over het gelovige subject sprekende, prediking is nu de waarlijk **exemplarische**, die geen prediking is, geen bediening maar misbruik van Gods Woord.

Voor háár zij men op zijn hoede!

Maar niet voor het Schriftmatig gebruik van voorbeelden van Gods genade, barmhartigheid, goedertierenheid, toorn, loon en straf, die in de Schrift gevonden worden, opdat we

Hem geloven, liefhebben, dienen en vrezen! Ik vrees, dat heel wat goede prediking onder ons door min-kundigen of door be-voor-oordeelden als „exemplarisch” wordt afgewezen. Soms ook om zich het geweld van Gods Woord van het lijf te houden.

En dat menig prediker, uit angst dat hij eens „exemplarisch” mocht worden, inplaats van te préken — levend en krachtig — openbarings-historische voordrachten en heilshistorische lezingen houdt, die aan zijn gemeente veel slaap of enig intellectueel genot, maar niet het brood des levens verschaffen.

G. Visee.

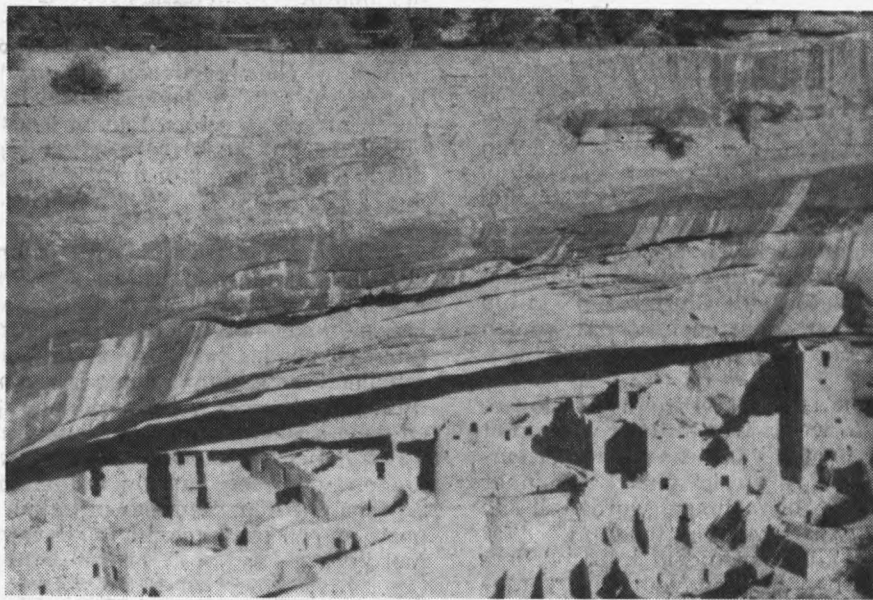
Zending onder de Indianen

In Gallup en nabijgelegen reservaten is het zendingswerk van de Christian Reformed Church geconcentreerd. Dat wil zeggen: de zending onder de indianen, want behalve naar dit gebied heeft deze toch betrekkelijk kleine kerk nog naar een tiental andere plaatsen, verspreid over de hele wereld, zendelingen uitgezonden.

Tijdens een uitgebreid week-einde hadden we, dankzij de hartelijkheid en gastvrijheid van de mensen die er werken de gelegenheid om van meer nabij kennis te maken met dit merkwaardige zendingswerk. Merkwaardig in deze zin dat hier zendelingen werken in hun eigen vaderland. Enerzijds zijn ze bezig onder een volk dat leeft in een primitief heidendom; een volk met een taal die fundamenteel verschillend is van de hunne en met een cultuur uit een ander tijdperk. Anderzijds leven ze toch ook weer zo dicht bij de „normale” kerkelijke wereld (er zijn overigens in het zuidwesten erg weinig gereformeerden), dat zendelingen en ouderlingen de gebruikelijke classisvergaderingen — en soortgelijke besommeringen — meebelevan.

kinderen echter van de school af kwamen en naar de houten hutjes op de reservaten terugkeerden werd ze alles wat ze van de blanken hadden geleerd weer zo vlug en zo grondig mogelijk afgeleerd. Slaagden ze in die heropvoeding niet, dan waren ze diep te beklagen, want terugkeer naar de wereld buiten de reservaten, buiten de bescherming van de hechte familie-groep, was voor velen een onmogelijkheid. Maar ook in eigen omgeving waren ze vreemdeling: gewend aan het dragen van kousen en schoenen, en van schone kleding, gewend ook om in bad te gaan — om maar een paar heel eenvoudige dingen te noemen. Degenen die de schakel hadden moeten gaan vormen tussen het leven op de reservaten en het leven daarbuiten werden maar al te vaak de ongelukkige slachtoffers van de spanning tussen deze beide volslagen verschillende werelden.

Geleidelijk aan is dit echter veranderd. De rustige en meer vaderlijke belangstelling die de Navajo's ondervonden van de zijde van de zendelingen is van onschatbare waarde gebleken voor deze mensen die van de on-per-

Cliff Palace, Mesa Verde Nationaal Park, Colorado

Het zendingswerk in dit gebied is al aan het eind van de vorige eeuw begonnen. Dat wil zeggen in de tijd dat de Christian Reformed Church nog volop bezig was haar plaats in de Amerikaanse samenleving te vinden. De aanpassingsmoeilijkheden waarmee ook deze immigrantenkerk te maken kreeg bleken geen struikelblok te zijn bij het gehoorzamen aan de zendingsopdracht.

Wat de Navajo's betreft was dit juist de tijd waarin ze de hoop begonnen op te geven dat de blanken nog eens zouden kunnen worden verdreven; dat zijzelf eens weer heer en meester in eigen land zouden zijn. Het verhaal gaat dat een van de officieren van het leger van de Verenigde Staten een groepje Navajo's had meegenomen naar de wereldtentoonstelling in Chicago die ongeveer in deze tijd werd gehouden. Ze zagen daar blanken „als miëren” en dat betekende het eind van hun hoop op andere tijden.

In die begintijd was het heel erg moeilijk contacten te krijgen. Het lukte met veel moeite om wat kinderen op school te krijgen; sommige ouders waren bereid de blanken dat plezier te doen — maar eigenlijk zo meenden zij moest daar van de andere kant toch ook wel iets tegenover gesteld worden. Zodra de

soonlijke houding van de regering helemaal niets konden begrijpen. Nu zo langzamerhand de tweede en hier en daar al de derde generatie Navajo's naar de school van de Christian Reformed Church komt wordt het klimaat aanzienlijk gunstiger. Op het ogenblik is het al zo dat er jaarlijks vrij veel kinderen die een plaats op de school aanvragen moeten worden afgewezen. Er is eenvoudig geen plaats. Een ander symptoom van de verandering der tijden is het feit dat een van de huidige „opperhoofden” van de Navajo's (de grootste indianenstam in de Verenigde Staten) twee jaar aan het Calvin College in Grand Rapids heeft gestudeerd.

Een zondag in Gallup bood ons de gelegenheid de resultaten van deze ontwikkeling van nabij mee te maken.

Het blanke element in de morgen-kerkdienst was het zendelingsgezin. Verder een stuk of vijf indiaanse gezinnen en een kerk vol indiaanse kinderen. Deze laatsten maakten het ons mogelijk met baby deze dienst mee te maken: een beetje meer of minder lawaai is in een kerk met een goede 150 schoolkinderen minder storend dan in een normale kerkdienst. Het was dus een „jeugd-

dienst", maar toch duurde het alles bij elkaar ruim anderhalf uur. Eerst werd een soort preek-zondagschool in het Navajo gehouden (preek gemaakt door de zendeling en vertaald en voorgelezen door een indiaan-ouderling) en daarna nog een preekje in het Engels door de zendeling Ds Houseman (was vroeger gewoon Huisman). Deze kent namelijk, hoewel hij al elf jaar in Gallup en omgeving werkt, het Navajo nog niet voldoende om er een preek in te houden. Het schijnt een bijzonder moeilijke taal te zijn, mede ook omdat er tot voor kort nooit iets in het Navajo geschreven is. Daar komt nog bij dat dit ook niet de enige indianentaal is waar men in Amerika mee te maken heeft; er zijn er nog een stuk of veertig andere. Dat het lastig moet zijn om die taal te leren begrepen we al uit de preek. Er was geen woord, maar dan ook geen woord van te verstaan. Een enkele keer zat er een Engels woord tussen, kennelijk voor begrippen die de indianen nog niet kenden voor ze met de westerlingen — die in dit geval uit het oosten kwamen — in aanraking kwamen. Het ging over Daniël aan het hof van Nebukadnezar, en in dat verband hoorden we af en toe de woorden „knowledge" en „science", kennis en wetenschap. Maar dat was dan ook al. Hoe volkomen deze taal van de westerse verschilt kan ook blijken uit het feit dat de Amerikaanse verbindingdienst ze in de tweede wereldoorlog als code heeft gebruikt. Twee Navajo's konden elkaar via telefoon of radio, desnoods dwars over vijandelijk gebied heen (met alle gevaar voor af luisteren) rustig de meest geheime operatieorders vertellen. Er was geen code-expert die kans zag deze „code" te breken. Maar dit terzijde.

Nog steeds leeft het overgrote deel van de Navajo's van weefgetouw en schapenteelt. De laatstgenoemde vorm van broodwinning brengt, mede in verband met de onvruchtbare grond, een min of meer nomadisch bestaan met zich mee. Vanaf het begin bleek dit een groot struikelblok voor de voortgang van het onderwijs. In een dergelijke maatschappij is een kostschool het enige type school dat een goede kans maakt; maar voor ouders er toe overgaan hun kinderen hiervoor van huis en familie te laten gaan moeten ze op z'n minst toch enig nut in een schoolopvoeding zien. Op dit punt heeft de laatste wereldoorlog sterk stimulerend gewerkt. Meer en meer kinderen bezoeken nu de scholen; zo ook in Gallup. Daar wonen ze bij elkaar in een groot gebouw waar ze slapen en eten. Van daaruit gaan ze naar verschillende scholen en zondags naar zondagschool en kerk. In zo grote getale dat de Christian Reformed Church in Gallup 's morgens dubbele diensten heeft. Er komen iedere zondag een kleine driehonderd kinderen.

's Middags en 's avonds vertelde Ds Houseman ons van z'n werk. Wat blijft er van al het vertelde in de harten van deze kinderen hangen? En wat als ze straks terugkeren naar de reservaten, of opgenomen worden in de moderne Amerikaanse maatschappij? Wat begrijpen deze kinderen die in hun moedertaal geen woorden kennen voor b.v. vergeving, offer en genade, en wier ouders van de door deze woorden aangeduide zaken op z'n best een vage notie hadden, van het gebrachte evangelie? Hoe zal dit volk in de toekomst reageren op het intensiever wordende contact met de blanke wereld die ze naast veel andere dingen niet alleen het evangelie maar ook de whiskey bracht? Geen mens die het zeggen kan, maar de opdracht verandert hierdoor niet. Op de reservaten komen nu iedere zondag op ongeveer twaalf plaatsen ieder zo'n 10 à 15 gezinnen bij elkaar; het zijn dus nog maar kleine groepjes die tot de regelmatige kerkgangers gerekend kunnen worden. Dit betreft dan het verband van de Christian Reformed Church. Verder werken in het Navajo reservaat ook de presbyteriaanse kerk, de roomsen en als laatkomers de bijzonder energieke Mormonen.

In Rehoboth maakten we de avonddienst mee. Dit dorp, een paar km van Gallup, bestaat vrijwel uitsluitend uit gebouwen van de zending van de Christian Reformed Church. Een school, een „highschool", een ziekenhuis, eet- en slaapzalen voor de kinderen, de woonhuizen van de mensen die er werken, een klein postkantoor en een kerk. Doordat er alles bij elkaar nog al wat leraren, onderwijzeressen, verpleegsters, timmerlieden, dominees en zo wonen bestaat daar een volledige kerk. Het enige verschil met een dienst

Z.O. Utah

in een Nederlandse gereformeerde kerk is de taal. Zelfs de namen van de mensen die er werken zijn voor een groot deel Nederlands. Om er enkele te noemen: de heer Koops, directeur van de highschool nodigde ons uit het zendingsdorp te komen bekijken, en mevrouw van der Weide leidde ons de volgende dag rond. Zoals in de meeste kerken van de Christian Reformed Church wemelt het ook hier van de Nederlandse namen; ook al kunnen de meeste mensen de taal der vaders niet meer spreken, de namen zijn duidelijk genoeg.

In dit dorp leeft een klein deel van de Navajo jeugd, vanaf het indiaantje-van-een-paar-dagen in het ziekenhuis tot de eind-examencandidaten van de middelbare school, ver van het toch dichtbij gelegen reservaat. De kinderen in de eerste klas van de lagere school voelden zich in deze omgeving kennelijk nog wat vreemd. Ze waren tenminste heel wat kalmer en rustiger dan het handje vol „bleekgezichtjes" dat er ook tussen zat. Maar ze waren ook pas een paar dagen geleden naar deze nieuwe wereld gekomen — voorlopig voor een paar maanden. Het is pas van de laatste jaren dat die kinderen als ze op school komen Engels kunnen verstaan. Wat dat betreft is de integratie hier dus al verder op gang dan in sommige delen van Friesland.

Een weg van Gallup naar Colorado voert over een afstand van 200 km door het Navajo reservaat. Het is een prachtige weg om te rijden, maar het gebied is zo eenzaam, verlaten en doods, dat het een raadsel is hoe de schapen hier kunnen leven; laat staan dan de indianen die weer van de schapen leven. Hier en daar staan weer wat indianenhutten langs de weg, meestal van mensen die handgeweven kleden verkopen aan de automobilisten die er door trekken. Verder een enkele „trading-post" en een paar hele kleine dorpjes, meestal met kerk.

De staat Colorado maakt, op de nummerborden van de auto's, reclame voor zichzelf met de kreet: colorful Colorado, en te oordelen naar het stukje dat wij ervan hebben gezien niet ten onrechte. Direct over de grens van New-Mexico, waar het reservaat eindigt, ziet alles er weer opgewekter uit: meer groen, meer landbouw — op wonderlijk rode grond — en betere huizen. In de zuidwesthoek van Colorado ligt het nationale park Mesa Verde. De Mesa Verde is een van de tafelbergen zoals er in dit gebied veel te vinden zijn, maar dan, en dat is een uitzondering, inderdaad groen (verde) door alle begroeiing. Hoewel het natuurschoon op zichzelf al reden voldoende zou zijn om van deze berg met omgeving een nationaal park te maken, dankt het deze status toch aan iets anders: aan de ruïnes van woningen in de steile rots-wanden van de in de berg uitgeslepen rivierdalen. Vanaf het jaar 600 tot ongeveer 1300 leefde in dit gebied een vrij grote indianenstam. In de honderden natuurlijke hollen in de rots-wanden, die door hun steile zeer moeilijk toegankelijk zijn, zijn nog vele woningen uit die tijd te vinden. Sommige heel klein en eenvoudig, andere groot en ingewikkeld van bouw. Een van de grootste — het Cliff Palace — is een bouwwerk van acht verdiepingen met 250 kamers. Men schat dat hier zo'n 500 mensen hebben gewoond. Het is merkwaardig om te zien hoeveel deze mensen al hadden gepresteerd toen de grootouders van Columbus nog geboren moesten worden. Het is nog merkwaardiger om te zien hoe de tegenwoordige nakomelingen van deze oude bouwmeesters, die op allerlei gebied zich geleidelijk aan de moderne tijd aanpassen, juist op het punt van de huizenbouw nog (of weer) in zo'n primitief stadium leven, en daar kennelijk volkomen vrede mee hebben.

Pasadena.

C. van der Leun.

Kerken in Schotland

1560—1960

XIII

Het conflict van 1843

De vorige keer schreven wij over het zogenaamde **tienjarige conflict** tussen het parlement van Engeland en Schotland enerzijds en de kerk van Schotland anderzijds. Dat conflict was in scherpe vorm in het leven geroepen door het zogenaamde veto-besluit van de generale synode van 1834, het jaar van het begin van de kerkelijke afscheidingbeweging in ons land. Dat veto-besluit van de generale synode van 1834 hield in, dat de generale synode aan de plaatselijke kerken het recht gaf, de kandidaat van de patroon te verwerpen wanneer de gemeente deze niet geschikt vond. Dit was een besluit van vergaande strekking. Immers de patronaatswet (Act of Patronage) van het parlement van 1712 hield in, dat „patroons" een dominee konden voordragen zelfs tegen de wil van de gemeente. Deze wet verleende aan de „patroon", de man

of soms de instantie, die het zogenaamde patronaatsrecht bezat, het recht tot benoeming van een predikant. Rondom dit „recht" van buitenkerkelijke instanties in het lokale kerkelijke leven, nog wel bij een zo belangrijk punt als het beroepen van een dienaar des Woords, was in de Kerk van Schotland voortdurend veel te doen geweest. U herinnert zich wat we in een van de vorige nummers geschreven hebben over de beide afscheidingen in de 18e eeuw, die van Ebenezer Erskine in 1733 en die van Thomas Gillespie in 1752. Deze afscheidingen waren ook ontstaan vanwege de felle oppositie tegen de patronaatswet van 1712. Deze felle oppositie had geleid tot uitdrijving van Erskine en drie anderen, en later tot een schandelijke behandeling van Gillespie. En deze uitdrijving had tot gevolg het ontstaan van een vrije kerk. In 1733 de „Secession Church" en in 1752 de „Relief Church". Nu zijn we dan in 1834 en daarna, en staan parlement en kerk tegenover elkaar op dit punt. Nu is het niet een kleine groep van vurige evangelisch gezinden, zoals men ze in Engeland en Schotland placht te

noemen, die geen aantasten van de rechten van Christus, het enige Hoofd van de kerk verdragen, maar nu is het de generale synode van de „gevestigde” kerk, de oude kerk van Schotland met haar historische rechten, die zich stelt tegenover het parlement op dit punt van het patronaatsrecht. Nu is het de kerk zelf, die zegt dat de overheid door haar wetgeving ingrijpt in het leven van de kerk, die van Christus, en van Hem alleen is en die aan Hem alleen gehoorzaamheid verschuldigd is. Nu is het de kerk in haar geheel, die zich tegenover de overheid stelt inzake haar eigen rechten in haar interne leven.

Het veto-besluit van de generale synode van 1834 betekende, dat de synode zei tot de plaatselijke kerken: u behoeft u niet te storen aan de patronaatswet van 1712.

Toen de kerken hier en daar zich naar dit besluit van haar synode gedroegen, kwamen de concrete conflicten. Bij een conflict tussen „patroon” en gemeente, beriep de eerste zich natuurlijk op de „wet” en dus op de rechter. Zo kwamen de burgerlijke rechtbanken in onderscheidene gevallen aan de zaak te pas. De synode legde toen een petitie, een verzoek voor aan het Lagerhuis, waarin om vrijheid van haar interne leven op dit punt werd gevraagd. Men ziet hoe de kerk in de ordelijke weg bleef. Zij ging niet dreigen. Zij ging niet fel noch op hoge toon protesteren. Zij erkende de wet. Maar vroeg om verandering van de wet. De grote grief van Chalmers en de zijnen, de grief van de synode was, dat de regering niet genegen bleek te zijn, de fout die al honderd dertig jaar lang als het ware onopgemerkt, in één van haar wetten met betrekking tot de kerk, had gezeten, weg te nemen.

Het Lagerhuis, waarin twaalf maal zoveel niet-Schotten als Schotten zitting hadden, leende het oor aan invloedrijke heren patroons en aan de uitspraken der rechtbanken en zo werd de petitie verworpen met 211 stemmen van het Lagerhuis tegen 76. Sir Robert Peel bracht de houding van de regering inzake dit vraagstuk tot uitdrukking toen hij uitsprak: „Ik meen dat het van het grootste gewicht is dat het geestelijk gezag van de kerk beperkt zal blijven, zoals het beperkt is, en dat het onderworpen zal blijven aan het parlement”.¹⁾

Peel vergat dat de oude bepalingen van Schotland de geestelijke vrijheid van de kerk garandeerden. Zelfs de generale synode werd bedreigd met sancties tegen de uitvoering van haar geestelijke taken. Toen het conflict zich aldus op het scherpst had toegespit, kon het niet anders of er moest een breuk komen. De breuk werd door Chalmers en de zijnen voorbereid. Men zag haar komen. Ze kon niet uitblijven. Het werd buigen of barsten. Chalmers zelf heeft in een toespraak in 1840 nog eens duidelijk gezegd dat er voor hem maar één geldige reden bestond om een kerk te verlaten en dat was, als haar zelfstandig karakter werd aangetast en zij dus van haar wezen beroofd werd. „Een nationale kerk, aangenomen altijd dat zij zuiver en schriftuurlijk is, beladen als zij is met zegeningen voor de algemene bevolking, die helemaal buiten het bereik van de vrije kerken liggen, mag niet lichtelijk worden prijsgegeven of verwaarloosd — neen, tenzij zij een nutteloos en bedorven ding geworden is, omdat zij beroofd is van haar geestelijke onafhankelijkheid en geplaatst is ter beschikking van de wereldlijke macht, zoals dat gebeurd zou zijn indien wij aan de dreigingen van de rechtbank hadden toegegeven, en dat zelfs in kerkelijke zaken”.²⁾

U ziet uit deze geciteerde woorden van dr Chalmers hoe hoog hij een nationale of volkskerk achtte, toen de breuk met de nationale kerk van Schotland voor de deur stond. U ziet ook hoe hij van mening was, dat dit conflict een conflict was waarbij het ging om het **wezen** van de kerk, om de kerk zelf, om haar vrijheid, haar eigenlijkheid als kerk.

Ook dit zei hij: „Dit is een vraagstuk van leven of dood omdat het de vraag van de vrijheid van de kerk is, en ik kan geen offer noemen dat ik niet zou willen brengen teneinde haar te behouden en zonder de minste uitzondering onze eigen rechtspraak in de dingen die Godes zijn, voort te zetten”.

De 18e mei van het jaar 1843 kwam de breuk. Het was de dag waarop de generale synode, die jaarlijks in mei bijeen pleegt te komen, vandaag de dag nog, bijeen kwam. Zoals nog gebruikelijk is, werd dit nationaal

gebeuren, geopend met een kerkdienst in de St Giles kathedraal te Edinburg. De aftredende moderator (voorzitter) pleegt daarin voor te gaan. Dat was dr Welsh. Na de preek en na de verwelkoming van de vertegenwoordiger van de kroon — de hoge commissaris — sprak dr Welsh een openingswoord. Hij wees er op dat dit gewoonlijk het moment van appèl was, het moment waarop de namen van de afgevaardigden worden gelezen teneinde te weten of zij al of niet tegenwoordig waren. Tengevolge van bepaalde, door regering en parlement goedgekeurde maatregelen, was echter inbreuk gemaakt op de rechten en vrijheden der kerk. Daarom meende hij te moeten protesteren tegen verder vergaderen. De redenen, die geleid hadden tot deze mening waren samengevat in een document, dat hij met verloop der aanwezigen wilde voorlezen. De inhoud kwam hierop neer, dat, zolang het leven der kerk door burgerlijk instanties werd beïnvloed — men niet van een vrije synode kon spreken. Het was echter evenmin mogelijk een synode samen te stellen, zonder de voorwaarden, te schenden onder welke kerk en staat eens een unie waren aangegaan in Schotland. Zodat er geen andere weg bleef, naar het oordeel van de ondertekenaars van dit stuk, dan zich los te maken van de „gevestigde” kerk en onder het gezag en in gebondenheid aan het woord van Koning Jezus Christus een eigen kerke-lijk leven op te bouwen.

Na de lezing legde dr Welsh het stuk op

tafel neer, boog in de richting van de hoge commissaris, de vertegenwoordiger der kroon, verliet zijn zetel en liep naar de uitgang.

Eén voor één verlieten toen, achter de aftredende moderator, de 203 ondertekenaars van het proteststuk, onder doodse stilte het kerkgebouw. Het was een indrukwekkend gebeuren. Zoveel kundige en Godvruchtige mensen verlieten de kerk. Buiten sloten zich anderen aan. En met de Lord Povost van Edinburg te paard, aan het hoofd van de stoet, en dr Welsh en dr Chalmers onmiddellijk daarachter, gingen ruim vierhonderd predikanten en vele ouderlingen in optocht naar Canonmills, waar in de Tanfield Hall de eerste samenkomst van de Free Church zou worden gehouden.³⁾

Het merendeel der predikanten bleef in de kerk van Schotland.

Vierhonderd een en vijftig scheidden zich af. Zevenhonderd twee en vijftig bleven.

De volgende keer nog iets over de eerste samenkomst in Tanfield Hall en de toespraak van dr Chalmers daar gehouden.

J. Meester.

¹⁾ „I think it of the greatest importance that the spiritual authority of the Church should be restrained, as it is restrained, and made subordinate to Parliament”, gecit. A. M. Renwick, *The Story of the Church*, 3rd ed. 1959, p. 186.

²⁾ Geciteerd door J. de Bruijn, *Thomas Chalmers, Nijkerk*, blz. 194.

³⁾ Naar J. de Bruijn, a.w. 201—204.

Theologen en dienstplicht

I

Eén van de vanzelfsprekendheden, die onder ons voortleeft, is de vrijstelling van de dienstplicht voor theologen. Spreekt deze vrijstelling inderdaad vanzelf? Is er een „principiële” reden voor? Of is er een bepaalde historische lijn, die vanzelfsprekend is geworden en waaraan uitkleur wordt vastgehouden? Het volgende is een poging deze vragen te beantwoorden.

In de 19e eeuw.

In het Reglement van Algemene Volkswapening van 1813 komt een bepaling voor, krachtens welke „de Geestelijken van alle Gezindheden” vrijstelling van dienst in de landsmilitie werd verleend. Enige jaren later werd deze bepaling uitgebreid tot de studenten in de godgeleerdheid, „mits deze het oogmerk hadden, zich aan den geestelijken stand te wijden”.

Hoewel zich vele moeilijkheden voordeden in verband met de vraag wie als student in de godgeleerdheid kon worden aangemerkt, bleef deze bepaling een lange tijd bestaan.

Het lag in de lijn van de liberale beginselen om in de 19e eeuw alle geprivilegeerde standen af te schaffen en dus ook de vrijstellingsmaatregelen te doen intrekken. Ofschoon de praktijk der liberale mensen niet altijd in het spoor ging van hun beginselen (men denke aan de bejegening van de Afscheidenen, de schoolstrijd) was de regering, in het begin van de zestiger jaren toch van plan om op te komen „tegen elk denkbeeld, waardoor inbreuk zou worden gemaakt op het algemeen beginsel van gelijkheid voor de wet”: de vrijstellingen voor geestelijken zouden worden afgeschaft. De Minister van Binnenlandse Zaken, van Hiemstra, wilde echter de geestelijken een gunst toestaan, n.l. de gunst van niet te worden opgeroepen in werkelijke dienst. Telkens zou de Kroon, op een daartoe gedane aanvraag, voor één jaar ontheffing kunnen verlenen. Om twee redenen wilde de minister de „bedienaren van de godsdienst” de opkomst in de militaire dienst besparen: omdat het karakter en het eerbiedwaardige van de geestelijke stand het verboden en vanwege de eigenaardige positie van deze stand. Geestelijken e.d. waren in de tijd, de jaren zestig, nog uitgesloten van andere burgerschapsrechten, als bijv. het zitting hebben in het Parlement. De minister was van mening, dat hiertegenover wel een voordeel mocht staan. Bovendien bleef altijd nog de mogelijkheid voor diegenen, die als student in de godgeleerdheid „in de militie” vielen, evenals trouwens voor ieder ander, zich in de dienst te doen vervangen.

De Raad van State kwam tegen bedoeling en argumentatie van de regering op, door er op te wijzen, dat de meeste studenten in de godgeleerdheid uit minder-geïnteresseerde gezinnen kwamen en voor een plaatsvervanger dus geen geld zouden hebben. Het staatsbelang vordert goed onderrichte godsdienstleraars, aan welker vorming niets in de weg mag worden gelegd, meende het hoge adviescollege; ook achtte zij de van de krijgsmilitie onafscheidelijke levenswijze volstrekt onverenigbaar met de bijzondere opleiding voor geestelijken.

De regering kwam uiteindelijk tot de tegemoetkoming voor de geestelijken door hun ontheffing van werkelijke dienst te verlenen. Er is dus sprake van een gunst en niet meer van een recht op vrijstelling, zoals voor 1860.

Het beginsel van gelijkheid van alle burgers voor de wet kon op deze wijze recht overeind blijven staan, hoewel de praktijk van de ontheffing een ernstige inbreuk op het beginsel maakte.

De liberalen van die tijd konden als bovendrijvende partij, als denkend deel der natie, ook vrij gemakkelijk liberaal doen, omdat vooral zij het waren die de plaatsvervanging konden bekostigen.

De discussie van 1897—'98.

Tegen het einde van de 19e eeuw werd het verzet tegen het remplaceerstelsel steeds heviger; allerwegen werden pleidooien gevoerd voor de persoonlijke dienstplicht, het Anti-Dienstvervangingsverbond kwam tot grote activiteit. De strijd om de persoonlijke dienstplicht kenmerkt zich door een grote verbetering van de strijdvoerende partijen en groeperingen. Globaal bezien lagen de verhoudingen als volgt: de liberalen waren ten zeerste verdeeld, de katholieken waren tegenstanders van de persoonlijke dienstplicht en de anti-revolutionairen voorstanders. De laatsten hebben voortdurend de persoonlijke dienstplicht voorgestaan. Reeds in 1871 pleitte de Groningse hoogleraar B. J. Gratama, een vriend van Groen van Prinsterer, voor de persoonlijke dienstplicht en hoewel Gratama nadien als te ethisch geïnterpreteerd werd door Kuyper, mag zijn naam toch genoemd.

De socialisten verkeerden in het stadium van geen vaderland te hebben en gaven blijk van een anti-militaristische gezindheid. In de gegeven Nederlandse omstandigheden waren zij echter voorstander van de persoonlijke dienstplicht.

In 1891 was in de Kamer de legerwet van Borgesius en De Savornin Lohman getorpedeerd, welke wet beoogde de persoonlijke dienstplicht in te voeren. In 1897 reeds werd

er een wijziging en aanvulling van de wet van 1861, „betrekkelijk de nationale militie” ingediend, opnieuw met dezelfde bedoeling als in 1891. Deze wet kwam er door; sinds 1901 kent ons land de persoonlijke dienstplicht.

Uit de aard der zaak kwamen ook de ontheffingen van geestelijken ter sprake. De categorieën van hen, die wegens een geestelijk ambt voor ontheffing in aanmerking kwamen, zouden worden uitgebreid. Hierbij had de regering op het oog: de zendeling-leraar, de broeder-diakoon van een godsdienstige vereniging, de zendeling-kwekeling, die aan een inrichting van onderwijs tot geestelijke, tot bedienaar van de godsdienst of tot zendeling-leraar wordt opgeleid, de proefbroeder, die tot broeder-diakoon van een godsdienstige vereniging wordt opgeleid en de Rooms-Katholieke ordebroeder. Dit alles werd in Art. 127 van de Militiewet voorgesteld.

In de Tweede Kamer werd hierover uitvoerig gesproken, in een discussie, die de standpunten van de verschillende bevolkingsgroepen, die toen in de Kamer vertegenwoordigd waren, uitstekend weergeeft. Er waren, zoals te verstaan is, voor- en tegenstanders van de ontheffing van geestelijken e.d.

1. **Het debat tussen Troelstra en Schaepman.** Dit debat is het hoogtepunt uit de discussie over de ontheffingen. Om deze twee figuren groeperen zich min of meer de andere sprekers en meningen.

Troelstra wilde de ontheffingen geheel laten vallen en diende hiertoe een amendement in. Hij wordt, zegt hij, gedreven door de passie van rechtvaardigheid en gelijkheid van alle burgers voor de wet, en niet door „anti-kerkelijke passie”, zoals de roomse pers hem heeft verweten. De Katholieken zijn inconsequent: de geestelijken wijzen op de plicht het vaderland te verdedigen, maar weigeren zelf de wapenen te dragen, evenals ze steeds wijzen op de heiligheid van het huwelijk, zonder zelf te mogen trouwen. Hoewel Troelstra eerbied heeft voor gemoedsbezwaren, kan in dit geval (Art. 127 Militiewet) daar geen rekening mee worden gehouden, om de doodeenvoudige reden, dat niemand dan gedwongen kan worden naar de kazerne te gaan. Iedereen heeft gemoedsbezwaren tegen het leger, vanwege de moord op grote schaal in oorlogstijd. Men zou dus alleen de a-sociale individuen, de geboren misdadigers, naar de kazerne kunnen sturen. Het hele legersysteem brengt met zich mee met kousen en schoenen over de gemoedsbezwaren heen te stappen, waarom moeten dan enkelen vrijgesteld worden?

Troelstra mindiceert voor zijn persoon en voor zijn kinderen en alle medeburgers hetzelfde. Hij zou zich kunnen beroepen op Art. 180 van de Grondwet, waarbij iedere Nederlander verplicht wordt gesteld aan de verdediging van het grondgebied des Rijks mee te werken, maar hij doet dit niet: immers, ondanks dit artikel 180 G.W. bleek het mogelijk dat een grote massa medeburgers de dienst kon afkopen. Liever beroept hij zich op Art. 172 G.W.: „De Koning waakt, dat alle kerkgenootschappen zich houden binnen de palen van gehoorzaamheid aan de wetten van den Staat”.

Ook de staatsrechtshoogleraar Buys draagt bij tot Troelstra's argumentatie: de besluiten der Kerk hebben geen bindende kracht buiten haar grenzen, en de Staat trede niet op in binnenlandse aangelegenheden van de Kerk.

Troelstra wil zich niet onderwerpen aan de wil van de rooms-katholieke kerk, welke de kerk in feite boven de overheid stelt; het gaat om het in praktijk brengen van de leus van de roemruchte franse revolutie: gelijkheid voor de wet! Art. 127 van de Militiewet is derhalve principiëel onjuist. Troelstra is er van overtuigd, dat de onverbiddelijke loop van de geschiedenis zich zal doen gevoelen en dat dit voorrecht eens zal worden afgeschaft.

In zijn, vrij heftige, aanval betreft Schaepman ook de afgevaardigde Pyttersen, die Art. 127 in strijd achtte met Art. 180 G.W. en de ontheffingen beschouwde te behoren tot het prae-revolutionaire tijdperk.

Het amendement van Pyttersen beschouwt Schaepman als voor de katholieken vijandig; Troelstra's argumenten zijn oud, de lijkluicht zit er aan.

Voor de katholieken zijn de vrijstellingen noodzakelijk. De regelen, die de Kerk bij de opvoeding van haar geestelijken volgt, zijn

onverenigbaar met de oefenplicht in de wapenen, althans bij de bestaande maatschappelijke verhoudingen. Deze opvoeding is door tal van groten genoten: Willebrord, Bonifacius, Newman, Manning.

Op het stuk van de vrijstellingen is er een vaste traditie ontstaan, die niet vergeten moet worden. „Als een vast aaneengesloten muur” staat geheel katholiek Nederland achter Schaepman. Hij zou zich niet voor het katholieke volk durven vertonen, als de wet verworpen werd. Hij dreigt Troelstra door op te merken, dat het verzet van de katholieken zwijgend, doch onbreekbaar zal zijn. Troelstra dient dit in zijn geheugen te prenten. „Alle Katholieken zullen deze wet steeds achten eene antinationale en onvaderlandslievende wet, wanneer zij tot stand komt zonder den eerbied, die aan deze ontheffingen verschuldigd is”.

Schaepman erkent zelf heftig geweest te zijn en zegt „dat ik somtijds bijna wat kitteloorig ben, waar het de eer der Kerk betreft”.

Tussen Troelstra en Schaepman speelt dus op de achtergrond de verhouding van kerk en staat een geduchte rol. Het standpunt van de katholieken komt zeer duidelijk naar voren: alles moet dienstbaar zijn aan de Kerk.

(Wordt vervolgd)

Jac. van Weringh.

BOEKBESPREKING

Prof. Dr L. Doekes, **Der Heilige. QUADOS UND HAGIOS** in der reformierten Theologie des 17. und 18. Jahrhunderts. Uitgeverij Wever - Franeker.

Dit proefschrift, dat prof. Doekes verdedigde aan de Wilhelm Universität te Münster en dat hem recht gaf tot de promotie, waarvan velen in Nov. '59 getuigen waren, is nu uitgegeven en ons toegezonden ter bespreking.

Nu geeft dit enige moeilijkheid. Het is een wetenschappelijk geschrift, geschreven in het Duits. Dit is voor een deel weer een vertaling van Latijnse citaten, die in de noten worden aangehaald. Verder komt er Grieks en Hebreeuws in voor. Het zou dus eigenlijk een wetenschappelijke bespreking vragen, maar daarvoor is Opbouw niet de geschikte plaats.

Dat is echter geen reden om het niet te bespreken. De inhoud is van zeer veel belang. Vooral ook in verband met de kerkelijke strijd, die we achter de rug hebben en mogelijk ook nog voor de boeg. Het handelt immers niet alleen over de heiligheid Gods, maar ook over het „in Christus geheiligd zijn” en over het „houden voor wedergeboeren” en allerlei vragen, die daarmee in verband staan. Het is dus zeer zeker de moeite waard een en ander van de inhoud aan de lezers van ons blad door te geven. Wie goed Duits kan lezen en enigszins in de behandelde kwesties thuis is kope het zelf. Het is voor f 9.50 te verkrijgen en voor deze prijs zeker niet te duur.

Eer de hooggeleerde schrijver tot z'n eigenlijke onderwerp komt bespreekt hij de opvatting van heiligheid in de voorreformatorische kerk en die van de gereformeerde theologie van de 16e eeuw. Het is bedroevend om te zien, hoe spoedig de bijbelse zin van het woord heilig in de oude kerk niet meer verstaan werd. Het is wel mogelijk en waarschijnlijk, dat vele „eenvoudigen” beter aangevoeld hebben, wat het woord heilig betekent. Maar de schrijvers geven daar weinig blijk van. Bij Augustinus noteer ik de goede opmerking, dat men, ook wanneer men op een zekere wijze geheiligd is, toch nog verloren kan gaan. Maar over het algemeen heeft men het woord heilig gereserveerd voor bisschoppen en pausen, voor martelaars en asceten, voor buitengewone „heiligen” dus. Grote aandacht werd ook besteed aan de heiliging van Maria. Maar dat de Schrift met „heiligen” heel de gemeente bedoelt, raakt geheel op de achtergrond. De roomse theologie heeft geen oog voor het verbond Gods en dus ook niet voor de verbondsmatige heiligheid. De bekende Thomas van Aquino beweert, dat een mens in deze wereld niet heilig kan zijn, omdat hij voortdurend aan verandering onderhevig is! Hij meent blijk-

baar, dat heiligheid bestaat in een onveranderlijke, volkomene onaantastbaarheid van bovenaards karakter. Heilig noemt hij vrijwel alleen de „zaligen in de hemel”.

Vervolgens handelt de schrijver over de opvatting van heiligheid bij Calvijn en andere theologen van de 16e eeuw. Hoewel Calvijn het roomse gebruik van het woord heilig scherp afwijst is hijzelf met het bezigen van dit woord nogal royaal: heilige huisvader, heilige opvoeding, een heilig gebruik, heilige conciliën, heilige bisschoppen, de heilige jonkvrouw Maria enz. Maar vooral valt op, dat hij de leden der kerk zeer dikwijls als „de heiligen” aanduidt. Geheel in overeenstemming met de Schrift. Wat de andere theologen van de 16e eeuw betreft, zij gebruikten al dezelfde uitdrukkingen als ons bekend zijn: heiligen = afzonderen, toewijden aan, bestemmen voor enz. Ook stonden zij al voor dezelfde moeilijkheden als waarmee wij in onze tijd in aanraking kwamen. Beza bijv. zegt ergens zeer juist, dat heilig-zijn gelijk staat met: tot het verbond Gods behoren. Maar elders verbindt hij de zaligheid zeer nauw met de verkiezing tot zaligheid, waarmee hij wel het oog heeft op hen, die krachtens Gods verkiezing definitief behouden worden.

In deel II volgt dan de behandeling van het eigenlijke onderwerp. Eerst komen de Kanttekeningen aan de beurt. Zij hebben er oog voor gehad, dat de woorden heilig en heiligen verschillende betekenissen kunnen hebben. Zij hebben niet getracht dit alles tot één „grondbegrip” te herleiden. Wat mij verstandig voorkomt. Minder goed acht ik het als zij bij I Kor. 7:14: „uw kinderen zijn heilig” aantekenen: „zij zijn in het uiterlijk verbond Gods begrepen”. In dat woord „uiterlijk” proef ik een zekere onderwaardering. Latere theologen althans hebben het zo verstaan, dat het eigenlijk maar op het innerlijke aankomt. De Schrift weet dunkt mij van zulk een „uiterlijk” en „innerlijk” verbond niet.

Wat de etymologie, d.w.z. de oorspronkelijke betekenis, betreft van de Hebr. en Griekse woorden voor heiligheid, is het resultaat van het onderzoek, dat we daar niets van weten. Vrijwel alle oorsprongen liggen in het duister.

Dan komt de inhoud van het begrip heilig aan de beurt. Een reeks van theologische opvattingen passeert de revue. Een beetje vermoeiend door de menigvuldige herhaling. Maar dat is de schuld van de auteur niet. Dit onderwerp nam hij op zich en met noeste vlijt heeft hij zich van zijn taak gekweten. We merken, dat de scholastiek de exegese gaat beheersen. Niet tot voordeel van de verklaring. Gomarus bijv. is sterk in allerlei onderscheidingen: algemeen-bijzonder, innerlijk-uiterlijk, essentieel-accidenteel, oorspronkelijk-bijkomend. Het is om tureluurs van te worden. Die onderscheidingen hebben weinig goeds en veel kwaads uitgericht. We zullen er wel niet helemaal zonder kunnen, maar we zullen er voorzichtig mee moeten zijn en ze nooit bindend aan de kerk opleggen. Verder is nog op te merken, dat we allerlei uitdrukkingen, uit de kerkstrijd ons bekend, ook in de besproken tijd reeds tegenkomen: „houden voor” en „rekenen tot” en „oordeel der liefde” enz. Er is niet veel nieuws onder de zon.

Een apart hoofdstuk wordt gewijd aan „God, de Heilige”. Bij het doorlezen hiervan komen we onder de indruk, dat het vrijwel onmogelijk is van de heiligheid Gods een „verklaring” te geven. Hoe komen verschillende theologen anders tot zulk verscheidene opvattingen? Men denkt aan Gods gerechtigheid, of aan reinheid, of aan volkomenheid, of aan schoonheid, of aan Gods liefde tot Zichzelf. Het is gemakkelijker te zeggen, wat Gods heiligheid niet is, dan wat het wel is. Merkwaardig vind ik, dat Calvijn er zo weinig van zegt. Als ik het wel heb voelt prof. Doekes er het meeste voor onder Gods heiligheid te verstaan: die eigenschap, waardoor Hij in alles zichzelf zoekt en alles op Zijn verheerlijking richt. (blz. 233). M.i. zal het laatste woord hier wel nooit gesproken worden.

* * *

Het belangrijkste acht ik hoofdstuk V: Het heilige volk, waarin achtereenvolgens gehandeld wordt over:

- A Het heilige volk in het oude verbond.
- B Het heilige volk in het nieuwe verbond.

C De heilige kerk.

D De exegese van Hebr. 10 : 29 in de geref. theologie.

Wat het heilige volk onder het oude verbond betreft, de theologen noemen de heiligheid van het oude bondsvolk vrij algemeen: uiterlijk, verbondsmatig of federaal, betrekkelijk. Volgens prof. Doekes wordt in de 18e eeuw de neiging steeds sterker om het Verbond tot „de uitverkorenen” te beperken, d.w.z. tot hen, die definitief de eindstreep bereiken. De verbondsmatige heiligheid had blijkbaar weinig waarde. Alles kwam maar aan op de „innerlijke” heiligheid der wedergeborenen of uitverkorenen.

Hetzelfde kunnen we ook constateren onder B. Gomarus onderscheidt: uitwendige heiligheid en inwendige heiligheid, uitwendig verbond en inwendig verbond, zichtbare kerk en onzichtbare kerk. Hiertegen kwam wel verzet, maar dit kon niet krachtig zijn noch veel resultaat hebben, omdat vrijwel alle geref. theologen het Verbond zó opvatten, dat het slechts met „de uitverkorenen” opgericht was. En deze „uitverkorenen” waren dan niet heel de verkoren gemeente, maar alleen zij, die uiteindelijk behouden werden. Dáár ligt m.i. de oorzaak van veel moeiten in oude en nieuwe tijd.

Bij de paragraaf over de heilige kerk — onder C — trof mij een verklaring van I Petr. 2 : 9, waar we lezen: „Gij zijt een uitverkoren geslacht, een koninklijk priesterdom, een heilig volk, een verkregen volk”. Volgens Maresius zou dit gezegd zijn tot „het getal der uitverkorenen in de kerk, die krachtig tot Christus geroepen zijn”. Dat komt mij vreemd voor. Als dit waar zou zijn had de prediking van beloften en eisen des verbonds m.i. geen adres. Dan zou de prediker zich moeten richten tot een kerkje in de kerk, tot het „uitverkoren deel” van het volk des verbonds. Dat in z'n geheel tot het verbond verkoren is. Dit laatste wordt vergeten als men allerlei onderscheidingen toepast, waarvan de Schrift niet weet.

Natuurlijk kreeg men moeite met de verklaring van Hebr. 10 : 29, want men kon over het algemeen niet aanvaarden, dat iemand, die door het bloed van Christus geheiligd was, veroordeeld zou kunnen worden. Men wrong zich in allerlei bochten om hieraan te ontkomen. Hoe men hierbij een rustig exegetisch geweten kon houden is mij een raadsel.

Belangrijk is ook hoofdstuk VI, dat handelt over: De heiligheid der kinderen der gelovigen. Daarin komt I Kor. 7 : 14 breedvoerig aan de orde. Calvijn ging hier nog goede wegen. Hij verstond het zo, dat bedoelde kinderen heilig zijn, omdat zij tot het verbond Gods en tot de kerk behoren. Maar anderen stelden „heilig” gelijk met: uitverkoren en voor eeuwig behouden; en moesten zo wel komen tot het bekende „houden voor”. Waar Paulus niet van spreekt. Gelukkig hebben onze vaders in Dordt uitgesproken, „dat de kinderen der gelovigen heilig zijn, niet van nature, maar uit kracht van het genadeverbond, in hetwelk zij met hun ouders begrepen zijn”. Maar vele theologen dachten bij de heiligheid der kinderen aan „wedergeboren zijn” en „uitverkoren zijn tot definitieve zaligheid”, en konden daarom niet verder komen dan tot een „houden voor”. Over een en ander is in de 18e eeuw al zoveel strijd geweest, dat het waarschijnlijk tot een scheuring gekomen zou zijn, als de overheid niet ingegrepen had door het verbod om over deze strijdpunten te preken of te schrijven!

Ook over deze strijd handelt deze dissertatie, evenals over de jongste kerkstrijd, die ons nog in de benen zit.

Prof. Doekes eindigt met enkele slotopmerkingen, waaruit ik het volgende (vertaald) overneem: „Hierbij moet wel bedacht worden, dat de heiliging op verschillende wijze kan plaats hebben: incidenteel, tijdelijk, definitief. Daaruit is het feit te verklaren, dat de Schrift soms heidenen „geheiligd” noemt, namelijk met het oog op een bepaalde dienst, die zij onder Gods leiding voor zijn kerk en zijn rijk te verrichten hebben. Tegelijk laat zich op deze wijze ook een zekere gradatie in de heiligheid verklaren (onder het heilige volk ontvangen de priesters een bijzondere bestemming tot dienst bij het heiligdom, en onder hen wordt Aäron geheiligd tot een bijzondere taak; in het heilige land is Jeruzalem de heilige stad, onderscheiden van andere steden; enz.) Nadere uitwerking en toetsing van deze gedachte eist echter een

aparte studie over de gehele openbaring der heiligheid in de Heilige Schrift”.

Inderdaad zal de oplossing in deze richting moeten gezocht worden. We zullen moeten bedenken, dat „heilig” velerlei betekenissen kan hebben. Er zit in dit woord — evenals in vele andere — een grote ruimte. Misschien moet ik zeggen: er zit in dat woord perspectief. Er is een aanvankelijke heiliging, die kan afbreken of voortgaan. Er is ook een definitieve heiliging van degenen, die volharden tot het einde. We zullen ook moeten vragen wat we bedoelen met „de uitverkorenen”. Want ook in het woord verkiezing zit perspectief, waarmee m.i. totnogtoe niet genoeg gerekend is.

Al met al een waardevol proefstuk, dat terecht met lof bekroond werd. Helaas zijn er nogal wat fouten, vooral in de Hebreeuwse woorden, blijven zitten. Ook vraag ik mij af of de transcriptie in allen dele juist is. Maar dat is mijn terrein niet. En de niet-deskundige lezer van de Duitse tekst heeft hier geen last van.

H. J. Jager.

Martha Marijs-Visser: **De Zwarte**.
Uitgave: J. H. Kok N.V., Kampen.
Prijs: f 6.90.

Het komt niet zo dikwijls voor, dat een schrijver in een roman de secte behandelt. Martha Marijs-Visser heeft dat gedaan in haar boek „De Zwarte”.

„De Zwarte” is een uit Indonesië gerepatriëerd man, van Ipendam, die in den Haag terecht komt in een terneerdrukkend trieste omgeving. Voor hij naar Indië ging waren er moeilijkheden geweest met zijn kerkeraad. Mevrouw van Ipendam, die weigerde vrouw en moeder te zijn, had haar man verlaten en was in Gouda neergestreken. Van Ipendam kwam daarna in aanraking met Clementine, die zijn leven ging delen, maar met wie een huwelijk onmogelijk bleef, omdat de wettige mevrouw van Ipendam niet in een scheiding wilde toestemmen, hoewel ze de consequenties van haar mevrouw-van-Ipendam-zijn ook niet accepteerde. De kampjaren in Indië maken van Clementine een wrak, lichamelijk en geestelijk; in grote deernis neemt van Ipendam haar met zich mee naar den Haag en verzorgt haar zo goed en zo kwaad, als dat gaat. Van enig intiem contact tussen die twee is dan geen sprake meer.

In het kamp was Van Ipendam in aanraking gekomen met een zekere Dingeman Jansen, die zich Tjong noemde. Deze man legde heel sterk de nadruk op „het Koninkrijk Gods in ons”. De kerk wijst hij af als een organisatie, die het uitwendige stelt boven het innerlijke. De kerk, waarin een mens een hele reeks van ambten kan doorlopen en waarin bestuurslid van de J.V. en collectant zijn en ijveren voor de Christelijke School allerlei gemis aan werkelijk levend geloof en leven met God kan maskeren. De dienst van God is daar niet totalitair. „Het aantal mensen, dat vòòr alles het Koninkrijk Gods zoekt, (is) in bepaalde kerken en gemeenschappen omgekeerd evenredig met de numerieke grootte van de lichamen” (pag. 17).

Tjong sterft in het kamp. Van Ipendam moet verder, alleen.

In den Haag gekomen werkt hij de hele lijst van preekbeurten, die zaterdags in de krant staat, af. Hij komt tenslotte terecht bij de gemeente van „De weg des Heren” (een gefingeerde naam) en daar schijnt hij eindelijk te blijven. „De weg des Heren” doet wel

denken aan de idealen van Tjong, maar er is toch ook zoveel klein-menselijk geïntrigeer en geroddel, spanning ook tussen ouden en jongen, tussen mensen, die in extatische overgave gemeenschap zoeken met God en de Heilige Geest en anderen, die rustiger en „ordelijker” willen zijn, een „preekje” stellen boven de tongentaal.

Wanneer van Ipendam tenslotte aangezocht wordt als voorganger van de gemeente te willen fungeren, komt heel die oude zaak met zijn vrouw en Clementine aan het licht. De gemeente kan hij niet dienen en de banden worden losser. Hij raakt in een geestelijke crisis. „Hij kon de moed niet meer opbrengen zich in de Hamerstraat (plaats van samenkomst van de gemeente) te laten zien. Voorlopig ging hij nergens heen. Eerst moest hij met zichzelf in het reine komen. Had hij dan toch verkeerd gehandeld, toen hij Clementine weer tot zich nam? Is het dan mogelijk, dat een mens in het diepst van zijn ziel overtuigd is in de wegen Gods te gaan en dan toch dwaalt?” (pag. 202).

Op dit kruispunt van wegen eindigt het boek. Een „oplossing” wordt dus eigenlijk niet gegeven, maar dit lijkt mij toch beter dan een goedkope of onaanvaardbare oplossing.

Mevrouw Marijs-Visser heeft op bijzonder goede wijze dit alles beschreven. Haar boek is zó gecomponeerd, dat we telkens afwisselend in de gemeente en bij van Ipendam thuis zijn; het bestaat namelijk uit dagboekfragmenten van van Ipendam, waarin zijn reacties op De weg des Heren in klare taal neergeschreven zijn en daartussen door treden de broeders en zusters zelf sprekend en handelend op en zij reageren daarin op hun beurt op van Ipendam, die ze om zijn donkere uiterlijk „De Zwarte” noemen. Zo zien we telkens beeld en tegenbeeld. In de stijl en taal zijn die twee werelden knap weergegeven en goed onderscheiden. De lezer merkt niet, dat een en dezelfde persoon dit alles schreef.

Voor de waarheid van het gegeven en de uitwerking ervan staat Martha Marijs-Visser in. Niet in die zin, dat „De Zwarte” en de broeders en zusters mensen van vlees en bloed zijn, die we kunnen ontmoeten. Maar de karakters en de wereld, die ze beschrijft komen zo in werkelijkheid ook voor.

Een van de grote verdiensten van haar boek ligt ook hierin, dat zij niet caricaturiseert. Het is zo makkelijk (en ook zo goedkoop) een secte en alle soorten mensen die de vergaderingen ervan bezoeken zó te beschrijven, dat het de spotlust van de lezer opwekt. Schijn-heiligheid komt overal voor, óók in de secte, en óók in de gemeente van De weg des Heren en haar samenkomsten in de Hamerstraat. Maar daar legt mevrouw Marijs niet het zwaarste accent op. Zij laat juist alle mogelijke verschillende mensen zien en vormen van geestelijke strijd of geestelijke gemakzucht. Een oppervlakkig levende zakenman, die zijn geld met wat knoeien verdient en daarvan gewetensgeld betaalt aan de gemeente; een zuster, die onder het mom van geestelijke gesprekken ongeoorloofde betrekkingen aanknoopt met een broeder, maar ook eenvoudige vrome zielen, die trouw en offerend werken in de gemeente en de fouten van zichzelf en anderen zien en bestrijden.

Dit met talent geschreven boek werd door Kok in Kampen goed verzorgd uitgegeven.

H. C. E. Smit-Labots.

Brieven uit het Verre Westen

Wellicht is „Opbouw” niet de juiste plaats en zeker is schrijver dezes niet de juiste man om over wijsbegeerte breed en diep uit te halen. Maar zelfs de eenvoudigste belangstellende onder ons is het in de laatste kwart-eeuw wel duidelijk geworden, dat de filosofie een schrikwekkende kracht ten goede of ten kwade heeft. En de filosofie, die hier in de nieuwe wereld in allerlei vormen en vermommingen het leven leidt en 't volk bekoort is zó door en door anti-christelijk, dat een mens huivert als hij haar begint te doorzien. Een zekere Prof. Oliver van de University of Illinois, U.S.A., verklaarde 't vorig jaar in een rede op 't achtste jaarlijkse Con-

gres voor Vrijheid in Colorado Springs: „Inzoverre Communisme (en hij bedoelt dan het Communisme zoals het zich nu openbaart, niet de Marxistische theorie, die het zégt te openbaren, v. d. K.) inzoverre Communisme een intellectuele grondslag heeft, die grondslag vindt men niet in de leringen van Karl Marx, maar van John Dewey. De communist is de perfecte pragmatist, hij is een nihilist, hij gelooft niet, dat er zulk een ding als waarheid is... verstandelijk gesproken is hij een beest — wellicht het meest laagstaande en gevaarlijke van alle beesten”.

Zij het dat we deze krasse kenschetsing ietwat minder emotioneel zouden willen for-

muleren — zakelijk zijn we 't van harte met deze Amerikaanse humanist-van-'t-oude-stempel eens. Marx houdt altijd nog een „waarheid” over die hij zich tot religie kiest. Maar James en Dewey ontkennen zelfs zo'n laatste waarheid om op te bouwen. Wáár is voor hen alleen datgene, wat de vooruitgang dient. En 't blijft slechts waar zolang het dit doet.

In onze oude, trouwe Vorländer, „Geschichte der Philosophie”, die als souvenir van onze jonge, dwalende dagen nog in onze boekenkast staat, lees ik over dit Pragmatisme van William James (1842—1910) en zijn profeet o.a. het volgende: „...het is zowel met een idealistische metaphysica als met een natuurwetenschappelijk materialisme, zowel met koel atheïsme als met innig religieus geloof verenigbaar”. En even verder: „Of men theïsme dan wel materialisme zal aanhangen, hangt alleen daarvan af, welke van de twee zich het beste bewijst voor de vooruitgang der wereld”.

Een en ander leek ons eerst nogal boud gezegd. Maar na vier jaren in de Nieuwe Wereld weten we wel beter. Heel het kerkelijke, heel het maatschappelijke leven hier, heel de schoolwereld is van dit pragmatisme doortrokken. En al mag een Europeaan, die tóch altijd nog nolens volens een beetje Kant in merg en beenderen heeft, soms daarom spoken op klaarlichte dag zien — met overduidelijke voorbeelden 't bovenstaande te staven, is gemakkelijker gedaan dan gezegd.

Vergun het ons her en der een greep te doen. Dan heeft u meteen een begrip van de geest, waarmede we de eerste jaren hier in William of Orange te worstelen hadden. Ook jonge kinderen nemen van hun onderwijzers meer over, dan we geneigd zijn te denken — uw briefschrijver heeft er weet van!

Een van mijn jongens was hier nog maar een paar maanden op de Public-school, toen hij bij een geschiedenis-test de volgende vraag voor zich kreeg (we vertalen, wij hier nodig, letterlijk en houderig): „Welk volk introduceerde voor het eerst de idee om een enkelvoudige (single) vaderlijke god te vereren?” Zoonlief sloeg de woorden „een enkelvoudige” door, schreef er boven „de enige God” en antwoordde: „God openbaarde Zichzelf”. Dit antwoord werd door de leraar fout gerekend en eerst na protest onzerzijds tenslotte geaccepteerd. — Met kersverse emigranten maak je nu eenmaal rare dingen mee.

In zijn hierboven aangehaalde rede deed Prof. Oliver verslag van een korte, maar veelbetekenende conversatie met de president van één der Amerikaanse universiteiten. Prof. Oliver noemde in dat gesprek „de oude idealen van wetenschap en studie: het jagen naar waarheid zonder eigenbelang”. Doch de president onderbrak hem en zei uit de hoogte: „Er is geen andere waarheid dan sociale waarheid”.

„En wat”, vroeg Prof. Pendleton, „is sociale waarheid?”

De president antwoordde: „Waarheid is datgene wat de maatschappij dienstig acht haar leden te vertellen”.

Prof. Pendleton: „En wie maakt uit welk verhaaltje we dan de onnozele sukkels zullen vertellen?”

„Wel, dat doen WIJ”, repliceerde zijn gespreks-partner glimlachend.

Naast ons ligt een exemplaar van de „B. C. Lumber Worker”, het orgaan van de Vakbond (Union) in de houtindustrie. Op de eerste bladzijde daarvan geeft de Voorzitter voor West Canada de „broeders”-leden instructies. „Hier is wat jullie moet doen, om de publieke opinie te beïnvloeden”, aldus deze boss Morris; „Hebt de argumenten van de werkgevers dóór, uit welke hoek ze ook komen. Beantwoordt ze zó tegen vrienden en burens, dat die onder de indruk komen. En houdt de zaken voor hen in een licht, dat jullie eigen belang en dat van jullie Union ten goede komt”.

U ziet het: Waarheid met een hoofdletter bestaat niet. Er is alleen maar „expediency” — nuttigheid, opportunisme. Zolang er vele „belangen”-groepen zijn, ieder met een eigen kijk op wat nuttig is, leven we dus nog bij vele „waarheden”, die 't maatschappelijk leven tot een moeras van begeerlijkheid maken. Maar mocht één dezer groepen er in slagen de democratische helft plus één achter zich te krijgen, dan is er slechts één waar-

heid, één norm, één gerechtigheid over: het eigenbelang van die helft en haar leiders... en dan is er helemaal geen grein verschil meer tussen Washington D.C., Ottawa en Moskou!

Onze Minister van Onderwijs hier in British Columbia, de Honourable Leslie R. Peterson is een orthodoxe Lutheran en zijn collega van Verkeer en Waterstaat is een dominee van de Pinkstergemeente voor wie de Bijbel van 't eerste tot laatste woord geen komma bevat, die niet geïnspireerd is. Maar als het voorgeschreven geschiedenisboek voor klasse zeven aan een hoofdstuk over de godsdiensten der wereld begint, behoeft een Christenmens maar naar 't plaatje boven de titel te kijken om te weten, dat zijn kinderen daardoor vergiftigd zullen worden, als hij ze niet vóóraf wapent. Een menselijk figuurtje aarzelt daar aan de voet van een brede trap. Boven aan de trap staan naast elkaar een moskee, een Shinto-Tempel, een kerk, een Hindoe-heiligdom. En achter die gebouwen voor eredienst, onbereikbaar, slechts overschaduw, een zwarte, gesluisde gedaante met een fakkel in de hand...

Een paar jaar geleden kwam ons schooltje, in verband met uitbreidingsplannen, hier zowaar in de gemeenteraad ter sprake. Eén der raadsleden, oud-inspecteur van onderwijs, wilde van zulk een rariteit als een „Protestantse” school zowaar wat meer weten en kwam dies bij Uw briefschrijver op bezoek. Hij bleef bijna twee uur, doch vertrok hoofdschuddend.

Zijn thema: „Waarom wilt u toch zulk een aparte opvoeding? Uw waarheid behoeft toch niet de waarheid voor uw kinderen te zijn? Als Rooms worden bij een harmonische ontwikkeling van hun persoonlijkheid beter past, wilt u ze dan tegenwerken? Als ze bij de Rozenkransers hun diepste persoonlijke behoeften bevredigd vinden, wilt u dat pogen te verhinderen? Ze moeten zelf hun waarheid vinden!”

Deze zomer kwam een van mijn jongens me een week-end in Manning-Park opzoeken. Met een der andere voormannen passeerden we op de Zondagavond-wandeling het restaurant in 't kamp-centrum. Dat ik onder alle omstandigheden het zoveel mogelijk vermijdt anderen op zondag ook maar 't geringste werk voor mij te laten verrichten, was m'n Canadese collega al wel bekend. Maar dat mijn zoon evenzeer de uitnodiging om een kopje koffie te gaan drinken af sloeg, deed hem stomverbaasd staan. Zulk een typisch old country-voordeel achtte hij in een emigrant van middelbare leeftijd psychologisch verklaarbaar. Doch dat in deze vrije wereld opgroeiende nakroost van zo'n emigrant er net zo over dacht, ging zijn Canadees begrip te boven. Mijn waarheid mijn kinderen „opgedrongen” — zijn verstand stond er bij stil! En de boot was helemaal aan, toen ik zei: „Zelfs als Anthony 't nog niet met me eens was, zou hij het tóch niet doen, omdat de HERE de kinderen gebiedt om hun ouders te gehoorzamen”.

Doch we zouden met de laatste opmerking afdwalen. En al kunnen we nog talloze voorbeelden van her en der aanhalen over „godsdienstige waarheden”, die succes in zaken garanderen, over de hulp, die „religions truths” kunnen bieden voor de vorming van „mature, well-adjusted personalities”, over Christenen, die op zondag instemmend de zondagse waarheid van een sermoen over Genesis 1 tot 3 aanhoren en in de week de „waarheden” der wetenschap slikken en met de beste wil van de wereld daarin geen ongerijmdheid zien, wijl een godsdienstige waarheid en een natuurwetenschappelijke waarheid nu eenmaal verschillende waarheden zijn, welke ieder op hun terrein van nut zijn... of op „hoog” niveau: de heftige strijd in 't Hooggerechtshof der Verenigde Staten tussen de drie „conservatieve” leden, die de grondwet nog naar de letter — en de vier liberale*), progressieve leden, die haar in overeenstemming met het „algemeen belang”, willen interpreteren... laten we maar eindigen. Deze brief is toch al veel te lang!

Met welgemeende groet de Uwe in Christo,

W. van der Kamp.

*) „Liberaal”, hier in de angelsaksische betekenis gebruikt, betekent voor drie-kwart precies het tegenovergestelde van wat we er in Nederland onder verstaan, n.l. pro-staatsbemoeïing op het sociaal-economisch terrein.

HET VOLGENDE NUMMER VAN OPBOUW
VERSCHIJNT 29 JULI A.S.

VAN HIER EN GINDS

De R.K. Kerk in Zuid-Amerika

„Morgen kan het te laat zijn”. Dat zijn — zo schreef De Protestant de woorden van de paus tot een aantal hoofden van religieuze orden, toen hij onlangs over Latijns Amerika sprak. 30% van alle rooms-katholieken ter wereld wonen in Zuid-Amerika, zei de paus, maar er is daar slechts één priester op 5000 r.-katholieken.

De paus verzuimde te vermelden in welke situatie het r.k. geloof ginds verkeert. In de r.k. Gelderlander lezen we onlangs bijv. een aangrijpend artikel over de noodtoestand in Peru, opgetekend uit de mond van de r.k. bisschop van Puno, die juist terug was van een visitatiereis. „Het is verschrikkelijk”, zei de bisschop tot de journalist. „De oude pastoors in mijn bisdom verdienen amper meer die naam. Ze zijn slechts van één zaak bezeten: zoveel mogelijk geld te verdienen. Hoogmoed en hebzucht winnen het van hun betere gevoelens. Priesters? Welneen, zakenlieden, die zich geen zier aantrekken van het geestelijk welzijn van hun gelovigen. Deze oude Peruaanse pastoors zijn over het algemeen schatrijk, maar ze leven vuil, verwaarloosd, ze zijn vies en stinken. De meesten hebben een vrouw of leven ermee en natuurlijk ook kinderen... Van de week kreeg ik een briefje van de dochter van een pastoor dat haar vader haar zo verwaarloosde...”

De Jezuïetenpater Ignazio Vergare schreef in het blad Mensaje een artikel over de groei van het protestantisme in Chili. Hij gaat daarbij niet tot de gebruikelijke aanval over, maar eindigt juist zeer waarderdend en pleit voor een groeiend contact en voor uiteindelijke eenheid.

Predikanten in de Chr. Ref. Church van Amerika.

In de Chr. Ref. Churches van Amerika doet zich het verschijnsel voor dat steeds minder jonge leden der kerk ambitie hebben voor het ambt van predikant. Er dreigt daar een tekort aan predikanten. Voorts is het opvallend dat van de a.s. predikanten dezer kerken verhoudingsgewijs een zeer groot aantal in Nederland geboren immigranten zijn. Van de studenten op de Theol. School in Grand-Rapids is 64% geboren in de Verenigde Staten, 3% in Canada, 33% in Nederland. Van de a.s. studenten is het zo dat van de 24 die in september student worden er 14 in Nederland geboren zijn en van de 51 die D.V. later student worden zijn er 21 in Nederland geboren. Bovendien deden sinds 1950 40 nederlandse geref. predikanten hun intree in die kerken.

KERKNIEUWS

Beroepbaar. De classis Harderwijk heeft preparatoir geëxamineerd en beroepbaar verklaard: Kand. G. van Keulen, Kanaaldijk 28, Heerde.

Peremptoir examen. Candidaat W. L. Kurpershoek te Rotterdam, die het beroep van de kerk te Haarlem voor het Zendingswerk op West-Borneo aannam, heeft zaterdag 9 juli in een buitengewone vergadering van de classis Haarlem, met gunstig gevolg het peremptoir examen afelegd.

Gedurende de eerstvolgende maanden zal de morgendienst van de kerk van **Vianen** aanvangen om 8.45 uur.

De plaats blijft dezelfde, n.l. Gebouw Ned. Protestantenvond, Bakkerstraat, Vianen.

Abonnementen s.v.p. bij vooruitbetaling door storting op giroreken. 233117 t.n.v. Drukkerij Steenberg, Zeist, met vermelding voor „Opbouw”.

Abonnementprijs: f 5.- p. halfj. - f 10.- p. jr. Studenten abonnement f 6.- per jaar.

Losse nummers 25 cent. Buitenland: f 6.25 per halfjaar - f 12.50 per jaar.

Drukkerij Steenberg

ZEIST - TELEFOON 03404 - 2452

Periodieken

Boekwerken

Handeldrukwerk